

Q. D. B. V.

DE

FOEMINIS

ex Hebræa gente

ERVEDITIS

DISSERTATIO PRIMA

PRAESIDE

GVSTAVO GEORGIO
ZELTNERO,

SS. Theol. D. ejusdemque & LL.

OO. P. P. & V. D. M.

Examini DNN. Commilitonum

d. Januarii A. MDCCVIII.

exposita

à

JOH. CONRADO ZELTNER,

SS. Theol. & Phil. Stud.

ALTDORFII NORICORVM

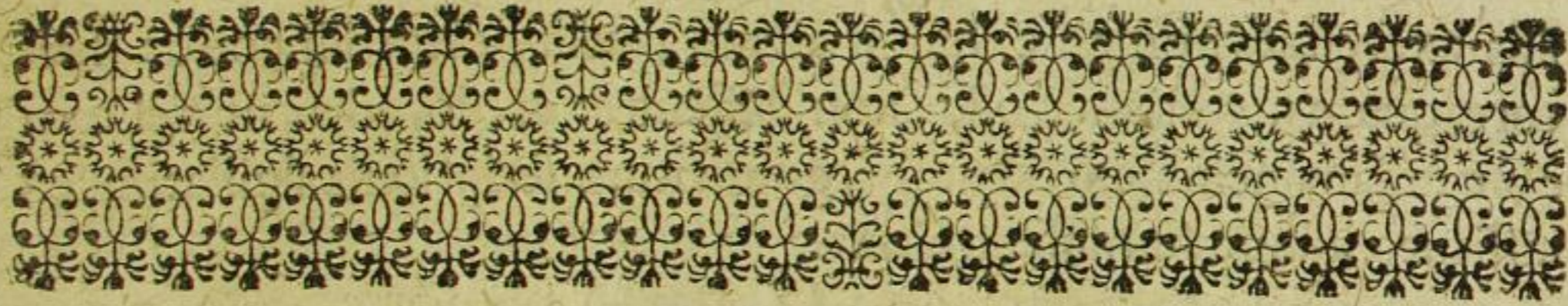
Recusâ à IOD. GVIL. KOHLESIO, Univ. Typogr. A. 1717.

96.

a. CXXXIX. 4.

liss. A
4

Sächs.
Landes-
Bibl.

I. N. D.

CAP. PRIMVM.

De

*Fœminarum Judaicarum Eruditione uni-
versim agens.*

Ria sunt fœminarum eruditarum genera , quæ
historiæ literariæ studiosorum calamos exercuere
vel exercere etiam nunc possunt. Primum earum
est, quæ universe bonis literis, præter morem, na-
vando operam, singularem quoque famam sunt
adeptæ, quales magno numero a non paucis, nominatim M. jam
Theol. D. Joh. Sauerbrey, M. Joh. Paschio, M. Christ. Junkero,
D. Christoph. Christ. Hændtelio, Præs. Celeberr. DN. Prof. Omeisio,
aliisque Disputationibus Acad. sunt enumeratæ. Secundum earum
recensendarum materiam ac numerum subministrat, quæ certo
disciplinarum genere in primis ex cultu inclaruerunt, quales par-
tim Philosophiæ deditas olim Græciam complures, sectamque
præcipue Epicuream, vel hinc etiam male nonnullis, ut Rondellio
visum, audientem, habuisse, imo neque omni ævo ac ætati defuisse
harum imitatrices alias, vel sola Celeb. Galli Ægid. Menagii Hist.
Mulierum Philosoph. docere & comprobare poterit; partim Lin-
guarum, quibus hodie ingenia meliora expoliuntur, exoticarum
peritæ censentur; ubi qui catalogum texere fœminarum, quas in

illis exercitatas omne exhibuit ævum, velit, diem illi potius deficere, quam materiam posse, non difficulter credo, adeo ut vel eam ob causam neminem id sibi argumentum scriptionis sigillatim ex instituto adhuc sumfisse arbitrer.

II.

Neque etiam constitutum nobis est in id pelagus ingredi, sed pro muneris rationibus, ad solam Ebræorum literaturam, sequiori sexui adamatam cultamque, deflectere. Ubi tamen discernendæ statim & nobis occurrunt fœminæ Ebraica doctæ, a mulieribus in ipsa gente Ebræorum ornamentis doctrinæ conspicuis. Inter illas eminent, quas cum alia, maxime vero Principis ac supremæ nobilitatis dignitas reddidisset Illustres, tum vero etiam Hebraicæ linguæ studia magis illustrarunt; in quibus numeravit (de Principe Hebr. docto) D. G. H. Gözius, ex vetustioribus seculis fama nominis & rerum gestarum clarissimam Zenobiam Palmyrenorum Reginam, ex recentioribus autem in Anglica gente, Joh. Grajam Duc. Suffolciæ gnatam, Hebraica & loqui peritam; e Gallicana, Annam Rohaniam & Dominam de Guimene, hanc tamen præ illa obscuriorem; in Germania denique Dorotheam Mariam, Joh. Ern. Anhaltini Pr. filiam, Johannis Duc. Sax. Vinar. conjugem: Amœnam item Amaliam Bentheimensi Com. natam, sed Ludov. Pr. Anhalt. matrimonio junctam, ejusque filiam Loysam Amaliam sermocinari Hebr. L. & ipsam callentem: Annam denique Sophiam Abbatiss. Quedlinb. Georgii Hass. Landgr. filiam. Omissa tamen est, quod admodum miror, Maria Eleonora Ludov. Philippi Palatini Pr. Ux. Joachimi Frid. Elect. Brand. filia, cujus nomini non tantum videre hodieque licet celebratissimum Joh. Cocceji Lexicon Ebr. inscriptum, sed etiam in ejus gratiam usumque id conscriptum fuisse novissime ab Auctoris filio, ἀνεκδότων Parentis editore, memoriæ proditum idemque carmen Concion. Aulici, præf. subtextum, affatim confirmat. Succedunt & his aliæ in iisdem studiis occupatæ, & suis hisce laudibus pene solis nobilitatæ. Quales inclaruerunt, Anna
 Maria

Maria Schurmannia Germaniæ decus & ob excellentiam variæ doctrinæ jure primas tenens; Elisabetha Tanfeldia Angla 1639 defuncta; Maria Molinæa Patris vestigia premens cumque Schurmannia Hebr. etiam Epist. commercium non detrectans: Susanna Haberta scriptis itidem clara & Ludovica Saracena ex eadem Gallica natione in tenera juventute eam ob rem adultioribus in exemplum proposita: Cœcilia denique Sebutia Tiburtina Virgo, Bartoloccio in Bibl. R. P. III. inter alias Romæ habitantes a Linguae S. tanta notitia celebrata, ut Rabbinorum fastum contundere & Schurmanniæ pæne famam obscurare posse ipsi videatur. Quibus, a CL. Junkero nominatis sparsim, facile plures alias jungere possemus, nominatim ex prisco ævo Paullam Romanam, Hieronymo in Epitaphio a L. Ebr. peritia insigniter laudatam; Medio, eoque vel a regnante inter Viros barbarie famoso, Heloisam, Petri Abælardi primum amicam, mox conjugem, dehinc Monialem, novissime Abbatissam Monasterii, cui Paracleti nomen a marito inditum, constitutam, omni disciplinarum genere imbutam, ac Hebraicæ L. inter cæteras callentissimam, ingenii quoque monumentis probatam, A. circiter 1163. denatam; E propinquiori denique ætate & Sec. XVI. Annam, Urbani Regii meritissimi Theologi thori sociam, e Weisbrukerorum familia civem Augustanam, ab ipsomet conjugem & Phil. quoque Melancht. tum propter alia *χρησιμότητά* tum vel maxime a sacra L. primigenæ V. T. cognitione editisque speciminibus prædicatam, & fortassis alias etiam nunc superstites paternorum studiorum testes, imitatrices & quasi hæredes. Sed cum ipsa gens Ebræa pro instituti nostri ratione nos postulet, missis hisce, primis saltim digitis, ut autumavimus e re fore, attingendis, illas potius spectabimus, quas Judæi e suis nobis ostentare queant doctrina & eruditione exornatas fœminas.

III.

Largam hic segetem nemo non expectaverit & ingentem JU-

A 3

DEA

DEARUM ERUDITARUM catervam, quisquis, quo Legis, uti loquuntur, præcipuam eruditionis in ea gente partem significaturi, studii flagrent amore, quibusve encomiis illud maectent, incitiam autem contra contemptim habentes mirum in modum oderint, secum perpenderit. Primum enim pervulgatam novimus inter eos antiquorum sententiam, quam in Bab. Sanhedr. f. 100. a. l. 8. a fin. consignatum reperimus, ubi:

ר' יהודה בר' סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הקכה מכהיק זיויו לעולם הבא שנא מראהו ונו' אמר ר' תנחום בר' הנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקכה משביעו לעולם הבא שנ' ירנין ונו':

i. e. R. Juda ait nomine B. Simon (en corruptum e vulgari pronunciatione nomen Petri!) *Quisquis ita incumbit legi, ut nigrescat inde facies sua hoc in aeo, ejus faciem illustri splendore donabit* (Conf. Dan. XII. 3. Matth. XIII. 43. 1. Cor. XV. 40. 41. Deus G. M. in altero seculo sec. Cant. V. 15. *ad spectus ejus &c.* Imo R. Tanchum nomine R. Hanilai inquit: *Quisquis famem patitur propter legis studia hoc in mundo, eum satiabit Deus in altero, sicut itidem scriptum est Ps. XXXVII. 9. Saturi erunt pinguedine domus tuæ, potabis eos flumine deliciarum. &c.* Ex quo posteriori effato ne quidem Rei Oeconomicae ob studium legis decrementsa, cujus tamen præcipua ad Matresfamilias cura devolvitur, a Judæis curari, haud temere colligas.

IV.

Multo vero magis id credideris tibi que persuaderi patiaris, ubi cogitaveris, ob causam plane eandem, literarum nimirum sacrarum cultum, primum quoque inter 613. præcepta *על תהיו רעיונות* (פריה ורביה) appellat) mandatum tanti inter Judæos habitum, ut **בסבתה מתקיימת כל מצוות כגולם**

Omnia

Omnia praecepta mundi constituta esse & consistere existiment, inque id praecipue inquisitum, quem miseri expectant, Messiam, imo & neglectum illius sanguinis effusioni, ut est in Capp. Eliezeris, æquiparari arbitrentur, violari quadantenus aut observationem ejus saltim differri ad tempus licere putent. Ita enim R. Levi Barzelonita ad præc. hoc I. ap. Hotting. at verbis ex Maimon. Hilc. Ischuth c. 15. §. 14. & 15. verbotenus descriptis, legitur:

**וְאִם הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְטָרַד בָּהּ וְהָיָה מִתִּירָא מִלִּישָׂא אִשָּׁה
שְׁלֵא יִטְרַח כְּמוֹנָתָ בְּעֵבֹר אִשְׁתּוֹ וַיִּכְטַל מִן הַתּוֹרָה הָרִי
זֶה מוֹתֵר לְהִתְאַחֵר שֶׁהָעוֹסֵק בְּמַעֲוָה פְּטוֹר מִן הַמַּעֲוֹת וְכָל
שֶׁכֵּן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה מִי שֶׁחֲשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּתוֹרָה תָּמִיד וְשׁוֹנֵה
בּוֹ כִּכְנֵן עֲזָאִי וְדַבֵּק בָּהּ כָּל יְמָיו וְלֹא נִשְׂא אִשָּׁה אִין בֵּידוֹ
עוֹן וְהוּא שְׁלֵא יַעֲרֹ מִתְּנַכֵּר עָלָיו אֲבָל אִם הָיָה מִתְּנַכֵּר
עָלָיו חַיִּיב לִישָׂא אִשָּׁה וְאִפִּילוּ הָיוּ לוֹ בְּנִים שְׂמָא יִבְנֵא**

Si studuerit quis legi inque ea occupatus fuerit, metuatque uxorem ducere, ne distrahatur curis æconomicis propter uxorem, atque eum in finem deinde forsitan a lege seu studiis desistat, tali licitum est & indultum si terminum nuptiarum seu matrimonii ineundi (quem ab anno 16. vel 17. inchoant) differat: Occupatus enim in præcepto uno, liber est a præceptis aliis, multo igitur magis, qui operam dat doctrina legis, ut eam anima ejus desideret semper, eamque repetat exemplo filii Asai omnibusque vite diebus illi adhaereat: Qui hac conditione uxorem non ducit, haud peccat, dummodo concupiscentia ei non prævaleat; sin autem prævaluerit, etiamsi vel maxime liberos jam antegenitos habuerit, ad matrimonium ineundum obligatus est, ne incidat in cogitationem pravam, sive ut Paulus in eandem prorsus sententiam loquitur: εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ ἐγκρατεύεται, γαμησάτω, κρείσσον γὰρ ἐστὶ γαμησῶν ἢ πνεύματι. 1. Cor. VII. 9. Utut enim hæc ad mares cumprimis attineant, imo juxta Mass. Jebhamm. c. 6. th. 6. אִשָּׁה לֹא

מַעֲוָה

מצווה על פריה ורבייה i. e. *Fæmina præcepto de τεκνοποιία, prorsus non statuatur esse obnoxia*, rationibus plane ficulneis in Gem. f. 65. b. med. allatis & R. Johanne f. Beruka contradicente ipsisque Gemaristis adhuc disceptantibus, tamen locum & legem Gen. I, 28. utrique sexui latam ad utrumque etiam spectare, quemadmodum & reliquas, quas adductas audivimus, rationes, nemo dubitaret, atque adeo & studendi molimina hinc utrique confirmari quivis crederet, nisi contraria, ut ex paullo post dicendis constabit, Magistri juberent statuerentque.

V.

Accedit ad hæc odium internecinum, quo prosequuntur Judæi sapientes suæ gentis **עמי הארץ** seu rudes, illiteratos & indoctos citra discrimen dignitatis ac generis (unde & plebejos reddere nolimus) homines, τὸν ὄχλον τὸν μὴ γινώσκοντα νόμον Ἰσραηλῶν ὄντα, ut Joh. VII. 49. olim loquebantur. Unde factum ut non modo commercium quodcumque & conjugium inprimis atque affinitatem adeoque & scemellarum familiaritatem intimiorem fugiant, sed etiam, impune eos occidi ab erudito posse, in Pandectis suis perhibeant. De priori interdicto leguntur Bab. Pesach. f. 49. b. l. i. seqq. sequentia : **הגו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תח"ל לא מצא בת תח"ל ישא בת גדולי הדור לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוק ולא ישא בת עמי הארץ מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ ועל בנותיה הוא אומר Tradunt Magistri nostri : Omnia omnino impendenda esse, ut possit quis filiam sapientis alicujus viri uxorem nancisci ; quodsi tamen non obtinere possit, ducat filiam præstantioris alicujus ea ætate viri (**אנשי מעשה ועדיקים**) i. e. sec. Raschi, e viris bene meritis & justis) si neque hanc impe-**

tra-

traverit, filiam Archi-Synagogi in thalamum adsciscat; quod si
 & illa desit, natam collectore eleemosinarum (Raschi: etenim non
 præficiunt huic functioni nisi probos & fidos) eligat. Hac quoque
 deficiente etiam Ludimagistri filiam ambiat; Dummodo non du-
 cat in matrimonium illiteratorum & plane ineruditorum homi-
 num filiam, quippe qui abominabiles sunt, & Uxores illorum
 reptilia, deque filiabus eorum scriptura dicit: *Maledictus sit,*
qui cum jumento aliquo concumbit. Egregia profecto de il-
 literatis judicia! tanto magis a nobis attendenda, quo apertius
 etiam ad sequiorem sexum ea, quæ l. c. Johannis universim dicta
 & ab hisce sapientia turgidis Magistris leguntur enunciata, appli-
 cant. Quæ dilucidius adhuc omnia patebunt, ubi pergentes l. c.
 partim illæsa conscientia ejusmodi Am haarez confodere & jugulare,
 sanctissimo etiam Expiationis festo in diem Sabbathi incidente, fas
 esse: licere quoque eundem diffindere instar piscis; contra vero
 non licere iter cum eo inire atque socium se illi adjungere, neque
 coram illo legis studio incumbere, neque, si quid perdiderit, pu-
 blice per præconem proclamationes instituere, ut recipiat sua, & si-
 milia plura, audacter & constanter affirmant: Ac ne uxores quis
 ullo modo exceptas hinc esse censeat, tandem, illiteratorum e
 contrario adversus sapientes odium commemorantes, addunt l.

c. l. 25. seq. גדולה שנאה ששונאין עם הארץ את תח יותר
 משנאה ששונאין אומות העולם את ישראל ונשותיהן יותר
 : מהם i. e. *Odium quo prosequuntur Illiterati Literatos* (disci-
 pulos sapientum) *multo majus est, quam quod animo infesto*
externæ gentes (τὰ ἔθνη) *gerunt erga Israëlitas; Uxores vero*
istorum [indoctorum puta inter Israëlitas] *longe vehementius ac*
virulentius sapientes abominantur ac detestantur. Quis nunc de-
 mum hæc cogitans putaverit, Ebræos fœminas, filias uxoresque
 suas, non ad studia legis omnisq; doctrinæ sacræ impulsuros potius,
 ut hac sorte eximerentur abjectissima, quam ut quomodocunque

B

revo-

revocare vel ipsasmet ab eo conatu vel saltim parentes ab illarum institutione prohibere audent, quod tamen fieri ab istis, certe languidius urgeri hoc negotium, Viris tantopere commendatum, mox videbimus.

VI.

Scilicet tantum abest, ut ad Legis suæ aliaque studia suas exstimulent foemellas Judæi, ut ex adverso immunes ab hujusmodi officiis, quibuscunque de causis, pronuncient, imo & durius aliquando de suscepto istiusmodi labore, earundemque spontaneo conatu, statuunt: de quibus ordine nunc dispiciendum erit. A moderatioribus initium facturis eorum nobis offeruntur decreta, qui non obstrictas esse aliqua lege ad literarum studia foeminas nude quidem, sed aperte & sine tergiversatione aut limitatione, affirmant; inter quos facile eminet accuratissimus Maimonides, cujus in Hilc. Talmud Tora c. I. §. 3. hæc conceptis verbis extat decisio:

נשים ועבדים וקטנים פטורים מתלמוד תורה: h. e.

Fœmina, servique, & minores pueri liberi sunt a studio legis, seu ad discendam illam haud obligati. Neque id solum ex Magistrorum statutis asseveranter tradit; verum etiam operæ pretium non admodum magnum easdem facturas esse ulterius asserit, si forte, ex

abundanti quasi otio, bonis literis horas quasdam ultro consecrare velint. Ita enim idem l. c. §. 13. scribit: אישה שלמדה תורה

יש לה שכר אבל אינה כשכר האיש מפני שלא נצטווה וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו אין שכרו

אישה שלמדה תורה i. e. *Si quæ mulier accuratius didicerit legem, non tamen mercedem pro isthac industria tantam, quantam vir aliquis, reportabit, eo quod præcepto divino is labor ipsi injunctus non est: Etenim quisquis agit, ad quod agendum non est, mandato divinitus sibi imposto, obstrictus, ea haud potitur mercede, quam, qui ex præcepto idem exequitur, sed longe hac minorem consequitur.* Quæ postrema

uti

uti caput Matth. XXIII. pene integrum, inprimis vero Pharisei jactabundi Luc. XVIII. merita omnemque ἐβελοθησκειαν Judæis fere propriam, illustrent, alii videant; nobis autem id sufficiat hinc intellexisse, Judæos, utut vi legis alicujus ad studia literarum sacrarum consecranda mulierculas necessario haud teneri existiment, tamen libertatem eadem sectandi non omnino illis adimere, si Maimonidis fide & auctoritate inter suos alioqui haud exigua forte res agatur; quem & Rabbenu Jacob ben Ascher in Jore Dea n. 246. allegat atque sequitur.

VII.

Sed vero, ne ex solo Mosis hujus, LL. Judaicarum Epitoma- toris, ingenio videantur hæc profecta, fontes dictæ sententiæ al- tius indagare juvabit. Quos ut ostendamus, non tantum foeminarum ab aliis Virorum officiis sacris, iis præsertim, quæ ad cer- tum definitumque tempus sunt adstricta, immunitatem e. g. a re- citatione quotidiana קריאת שמע, alligatione Phylacteriorum (תפילין) visitatione רגלים טוֹבֵי festorum solenniorum &c. e Talmudicis Digestis docere poterimus. Vid. Mischn. Berach. c. III. th. 3. & Bartenor. ad I. c. it. Chagiga c. I. th. 1. atque ex his Orach Chajim n. 38. Rambam Hilc. Tphillin c. IV. §. 13. & Krischi- ma c. VII. §. 1. &c. ac vel solum notissimum celebratumque inter omnes Axioma, quo: כל מצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות: i. e. *Ab omni præcepto affirmativo, cujus causa tempus certum est, mulieres libera perhibentur*, confirmat. Verum etiam hæc a stu- diis literarum divinarum mulieribus adscripta libertas e Mass. Kid- duschin elucet, ubi asserta eadem & confirmata, (obscurius qui- dem in Mischna c. I. th. 7. dilucidius vero in Gem. Babyl. f. 29. b. l. 18. seqq.) hunc in modum reperitur: ללמדו תורה מנלן: דכתיב ולמדתם אותם את בניכם והיכא דלא אנמדיה אבוה מחייב איהו למנמר נפשיה דכתיב ולמדתם איהי מנלן

מנלן דלא מחייבא דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שמצוה
 ללמוד מצווה ללמד וכל שאינה מצווה ללמוד אינה מצווה
 ללמד ואיהי מנלן דלא מחייבא למילף נפשה ולמדתם
 ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמד עצמו
 וכל שאין אחרים מצווין ללמדו אין מצווה ללמד עצמו
 ומנין שאין אחרים מצווין ללמדה דאם קרא ולמדתם את
 בניכם ולא את בנותיכם: i. e. *Unde probatur, Patrem
 ad informandum filium obligari* (de quo in Mischna cit. actum
 erat,) *Resp. Quia scriptum est Deut. XI. 19. Et docete ea filios ve-*
stros: Ubi vero pater instruere filium non potest, tum, ut se-
ipsum is informet aut informari curet filius, obstrictus est, quia
et idem scriptum est, Deut. V. 1. Et discatis seu discite: (in Kal)
At vero, quod ipsa, e. g. mater ad id non teneatur praestandum offi-
cium unde constat? Resp. Quia scriptum est ll. cc. Et docete &
discite: (in Kal ac Piel,) unde colligitur, cuicumque mandatum
est, ut discat, eidem quoque munus docendi injunctum esse, cui
vero imperatum non est officium discendi, eidem neque, ut do-
ceat alios, incumbere. Inst.: Sed unde demonstrabitur, neque fa-
eminam, ut suo Marte studeat in lege, divinctam esse? Resp. Ex
iusdem ll. script. id patet, ubi dicitur: Et docete & discite. Ho-
rum enim sensus est; Quemcunque alii informare debent, is nec
laborem seipsum docendi recusare necesse est. Inst. Sed unde colligi-
tur non esse alios faemina instruenda obnoxios? Resp. Quia dicit
Scriptura ll. cc. in Masculino genere, Docete eos, i. e. Filios ve-
stros, non autem filias. Qui locus satis difficilis vel eo nomine
integer fuit recitandus, ut rationes insuper immunitatis a studio
legis mulieribus concessae dispalescerent, quae tamen, utrum
praegnantibus satis sint & divinae menti ex asse conformes, alii ju-
dicent; Mihi certe, quidquid Judaeis videatur, hoc commentum
 valde

valde ingeniose excogitatum, ex digniore genere masculino, multis ac infinitis prope locis Script. utrumque sexum nihilominus complexo, levis auræ instar dispelli posse persuasissimum est.

III.

Ad institutum nostrum propius accedit, si & alteram alterius asserti, quo licere tamen, si sponte velint, studia legis tractare, mulieribus, quanquam absque spe tanti præmii, causam repetere placuerit: quæ ex Toseph. l. 2. Kiddusch. a R. Joseph Karo in Ceseph Mischn. ad l. c. Maimon. luculenter exponitur:

שמהצוה רואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו:

h. e. Ideo majori premio dignus est, qui ad legis normam, quam qui ultro aliquid boni peragit: quia, cui expresso mandato aliquid imperatum est, de concupiscentia prava connata anxie laborare opus habet, ut eam subigat ac retundat, & ut præceptum Creatoris sui exsequatur solícite curare necesse est: quod in sponte susceptis negotiis & bonis, ut putant, id genus operibus non sit cur tanto conatu & difficultate præstetur. Quæ ratio, si a summa rei discedam, vel ideo magnopere placet, quoniam cum verbis Pauli ad Rom. VII. 8. τὴν ἀμαρτίαν, ὅτι διὰ τῆς ἐπιτολῆς κατεργάσατο ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἠπιθυμίαν, καὶ ἀφορμὴν λαβῆσα διὰ τῆς ἐπιτολῆς, ἐξηπάτησε αὐτὸν, quæ tamen χοεῖς νόμος νεκρᾶ fuerit, accusantis, mirifice illustrat, novamque Synagogæ hæc quoque in parte olim sanioris specimen subministrat; de reliquo vero Maimonidis dictis, aliisque de rebus pluribus statutis, quibus Judæi non quidem מצוה attamen רשות suis tribuunt, merito tamen aliquo (זכות) exinde derivato, totique Pharisaismo, fundamentum ejus ostendendo, lucem affundit.

IX.

Quæ cum ita sint, jam nullo hinc negotio constabit, quamobrem nusquam, oblata quantumvis sæpius occasione, inter officia foeminarum, sacra etiam studia, cum Viro fortassis obeunda,

numerentur, sed in aliis omnibus, quantum ad hæc, urgendis occupentur Apeilæ. Audiamus horum compendium, uti a רמבם¹¹ in Hilc. Ischuth. c. XXI. §. I. ex Mass. Cethubh., ubi sparsim multa de istis differunt Magistri, hunc in modum brevissime sistitur:

מציאות האשה ומעשה ידיה לבעלה ומה היא עושה לו
 הכל כמנהג המדינה מקום שדרכן לארונג אורגת לרקם
 רוקמת לטווה צמר או פשתים טווה ואם היה דרך נשי
 העיר אינו אלא לטוות הצמר בלבד שהפשתן מויק את
 הפה והטווה היא המלסכה המיוחדת לנשים שנאמר
 : h. e. *Bona uxoris & qua*
manibus suis operando acquirit, ad maritum pertinent. Quid
vero illa huic opere præstat? Resp. *Pro more cujusque regionis*
ac terra, diversa; Ubi more receptum, ut texant uxores, & ipsa
texat; Ubi ex consuetudine acu pingunt, etiam hoc labore se
exerceat; Si eadem fert consuetudo, ut fila ducant, mulieres sive
lintea sive lanæ, colum & ipsa tractet ac pensa trahat. Quodsi
vero universa hæc simul ac promiscue in urbe quadam tractentur,
non potest tamen maritus eam adigere, nisi ad lanam tantum
nendum, quoniam linum ori labrisque (humectando) noxium
est; nendi autem exercitium, fæmiris quasi proprium censetur
sec. Exod. XXXV. 25. Et omnes mulieres, quæ sapientes erant corde
manibus suis nebant. Et quanquam præstantissimus hic Judæo-
 rum Doctor posthæc complura a mulieribus maritis suis exhiben-
 da enarret, atque inter simpliciter necessaria, ut fila trahat,
 conjugis faciem manusque & pedes lavet, poculum impleat,
 lectum sternat, & ad mandata præsto sit facienda, referat: inter
 minus vera necessaria uxoris opera, panem furno decoquendi,
 edulia alia parandi, vestes lavandi, liberos lactandi, frumentum-
 que molendi, & cetera exercitia atque officia recenseat, per an-
 cillas etiam subinde expedienda; nusquam tamen legis discendæ
 studium

studium, sive sua sponte sive in gratiam conjugis, aut cum eo sociata opera, petraetandum injungi videas. Neque tamen etiam, quod valde miror, sive hic sive alibi, praeter omnem expectationem, liberas, quod alias docuerat noster, a studiis esse propter impedimenta curarum Oeconomicarum, earumque copiam & vim, foemellas atque matresfamilias, vel unico verbo subindicasse legas; licet frivolas alias ratiunculas imparis ad enarrata munia obligationis non neglexerit. Unde denuo colligere haud temere queas, hanc, si reliqua, quae expedienda sunt negotia, spatium concedant, operam, studiis utcunque navandi, tacite mulierculis potestatem ab eo fieri, neque a quoquam sexum sequiorem ab hoc instituto prohiberi aut arceri.

X.

Verum si fontes ipsos Judaici Juris inspiciamus, multo rigidius, de isthoc negotio & mulierum ausu, statui atque decerni reperiemus: Eum scil. in modum, ut, quamvis functiones rei oeconomicae strenue urgeant, cum illis tamen studia legis, sive consistere non posse, sive sive jungi non debere, planissime affirmare videantur. Praemitemus autem caeteris historiolum admodum notabilem, ejus, licet in Bab. Joma & Hieros. Sota subindicetur, malumus ex Toseph. Sota fol. 21. b. l. 2. sqq. ipsa verba pleniora repe-

tere sic habentia : מטרונה שאלה את ר'א מפני מה חטא אהרון במעשה העגל והן מתין שלוש מיתות אמר לה אין אישה חכמה אלא בפלך אמר לו הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אברה ממנו ג' מאורת כור מעשי בכל שנה אל ישדפו ולא ימסרו :
 h. e. *Matrona quaedam postulaverat a R. Eliesere, ut quomodo tantopere peccaverit Aharon in conflando vitulo, ita ut mortui fuerint tribus mortis generibus Israelita, se doceret;*

Is

Is vero respondit illi : Non sit fœmina nisi ad colum tractandum erudita , quasi adderet , nihil hæc ad te spectant aut nosse interest : Et cum filius ejusdem , Hircanus nomine , ecquare non fœmine huic in legem inquirenti satisfaceret , patrem interrogasset , atque ita fore , ut imposteriorum trecentis coris decimarum singulis annis carendum sit , monuisset , id resp. loco filius a patre tulit : In ignem potius ut projiciantur satius esse , quam ut tradantur fœminis verba legis. Dura profecto sententia, sed si cum pervulgato dicterio in Kidduschin de X. Cabis loquacitatis , quorum novem fœmellis obtigerint , atque universali propemodum omnium בנות ישראל accusatione, quod sint veneficæ , in Berachoth , aliisque de eodem sexu asperioribus judiciis , componas , minime fortassis admiratione excipienda : praxi præsertim hujusmodi increpationes , sicubi de religionis negotiis interfari fœmellæ audeant , ut auribus ipse meis audire memini , confirmante. Cæterum & lucem hinc capient , quæ de propriis muliebri sexui nendi officiis paullo ante docuerat Mose Ben Maimon , & alias quoque apud Talmudistas , vix aliam nisi manuariam Uxoribus suis operam , præsertim in Cethubhoth c. V. integro , aliisque locis parallelis inculcantes , passim leguntur tradita atque stabilita. Nostrum autem erit , ad liquidiora ex rigore hocce statuta pergere , quæ præsto sunt & in medio posita.

XI.

Etenim non constitit in hac severitate Vetustissimorum Judæorum , quantum ad arcendas a Legis studiis ac eruditione comparanda mulierculas , austeram definitio , sed quod R. Eliezeris exemplo , suam veluti mentem edifferentis immoderatus , paullo ante demonstratum est , idem illud interdicto , valde memorabili , ex ejusdem R. Eliezeris rigore profecto , confirmarunt : cujus verba ex Mass. Sota c. III. th. IV. adscribere placet , אמר ב עזאי חייב אדם ללמוד אה בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות

שחזכות תולה לה ר' אליעזר אומר כל המלמד בתו תורה
כאלו למדה תפלות ר' יהושוע אומר רוצה אישרה בקב
תפלות מתשעה קכין פרישות הוא היה אומר חסיד שוטה
רשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מכלי
:עולם h. e. B. Wagenfeilio nostro interprete : *Dixit filius*

Asai : Tenetur homo filiam docere Scripturam sacram, nam si forte bibere cogatur (aquas amaras adulterii suspecta,) securus erit, (Pater) ob sacrarum literarum studium (ex merito aliquo boni hujus operis præstiti, de quo antea actum fuerat,) vim nocivam in suspenso futuram. Contra R. Elieser ait : Quisquis filiam suam legem edocet, is eam docet amandi artem (ex sententia Wagenfeilii,) R. Josua ait : Magis expetit mulier unum Cabum Rei veneræ, quam novem Cabos vite solitaria. Idem ore frequentabat : Homo pius qui insipiens, improbus qui astutus, Mulier Pharisæa, & vulnera Pharisæorum, ecce ista sunt. qua orbi interitum afferunt. Hæc celebris illa est de Fœminarum Eruditione sententia, a R. Eliesere primum prolata, a R. Josua quoque confirmata, sed, quod præcipuum est, a Magistris etiam per הלכה ut vocant, approbata, de qua nunc pluribus erit dispiciendum. Hoc vero loco postrema verba, etsi primario huc non spectant, occasione suppeditata, cæteris addere visum nobis fuit, ut ex fœmina Pharisæa, cujus hic explicate facta est mentio, ac Vulneribus Pharisæorum, quorum itidem Mischna meminit, ad læsionem corporis usque (להראות שהוא עניו וצנוע) sec. Bartenoriens. in Comm. ad h. l.) vultum simulato demittentium atque aliorum contactum fugiendo ad parietes declinantium, discas, nomen sectæ id fuisse, cui & fœminæ adhæserint, non officii, aut eruditorum tantum, ut vulgo putant, titulum. Intolerabilis autem fastus atque hypocrisis, vel solo tractu aliorum se pollui credentium

tium faciet , ut N. T. Luc. VII. loca Matth. VI. atque XXIII. addito ex V. T. Ef. LXV, 5. rectius intelligas : de quibus Pharisæismi gradibus & generibus ex Hieros. Berachoth fol. 12. col. 2. atque Babyl. Gem. ad loc. nostrum Sota, plura adduci possent, nisi hanc operam Lightfootus ad c. III. Matth. jam dudum occupasset.

XII.

Proinde vocabulum **תפלות** quod in Mischna invenitur usurpatum, quodq; interpretes magnopere vexat & torquet, considerabimus potius, tanquam ad institutum nostrum imprimis faciens. Reddidit illud B. Wagenseil. per Rem Veneream seu amandi artem, haud dubie ad sequentia verba respiciens, ubi ex nomine opposito hunc elici posse sensum non ab re autumavit. Digna vero res est, cum propter Magistrorum Judaicorum mentem plenius investigandam, tum vero etiam ob loca quædam Scripturæ intelligenda certius (in quibus illa vox occurrit,) quæ expendatur pluribus. Legitur scil. hoc vocabulum, partim Masculina forma **תפל**, partim etiam foemina **תפלה**, aliquoties in Jobo, Jeremia & Ezech. : illa frequentius & ut puto septies, hæc vero non nisi ter & quidem Hiob I. ult. c. XXIV. 12. ac Jer. XXIII. 13. Quorum locorum primo, non dedisse seu non imposuisse Jobum, quamvis afflictum, Deo **תפלה** : altero de ipso Deo non notante, sive in impiis sive occisis ab hisce, **תפלה** : postremo denique de eodem in Prophetis Samariæ seductoribus vidente **תפלה** sermo est. Quæ loca in Targum per **מלי מחטי** seu verba peccantia, per **חוכ** reatum & culpam, atque a Jonathane denique per **רשע** translata sunt. Si Judæos interpretes consulas a Raschi ad Job. I. per **שום שמץ** Si Judæos interpretes consulas a Raschi ad Job. I. per **שום שמץ** rem nauci & iniquitatem, ab Abenesra ib. per **דבר גרוע שאין לו טעם** & a **רדק** ad Jer. I. c. per **דבר גרוע שאין לו טעם** i. e. per rem mancã, deficientem, cui nihil saporis inest, explicari videas; **תפל** autem per inconditam (qui signi-

significatus etiam in Arabica lingua superest) aut *ineptum* exponi posse ac debere, (quibus verbis Joh. Coccejus in Lex. usus est, addiditque illis Germanica admodum convenientia, *nicht zubereitet / nicht zugerichtet /*) & albuminis ovorum insulsi sapore ingrato ac veluti salivæ respondente illustrari posse vel solis Hiobi verbis oppositis **מכלי מלה** demonstrari potest. Quæ porro ad calcem haud recte paratam, ad oblinendos seu incrustandos parietes, incommodam, multoque magis ad moralem animi corruptionem, sicut & Latini insulos ac insipidos vocare solent fatuos homines, transferri posse nemo non videt. Ex quibus apparet, tum Aruch seu Lex. Hebr. tum etiam Glossam ad Pesachin, (quem ambiguum locum in Lex. Buxtorffius adducit) per **עבירה** hoc vocabulum simpliciter, etiam sensu Talmudistarum, interpretantem & huic loco, per ineptitudinem aut iniquitatem reddendo, magis quam alii versioni favere, neque etiam tam Biblicum quam profanum vocabuli usum a notione insulsi seu fatui abhorrere. Non defuere quidem & B. Wagenfeilio, cur de re Venerea hoc nomen exposuerit, causæ. Habet enim secum consentientia non tantum, ut supra monuimus, sequentia, quæ hac de re agunt, proxima verba, (si vocem **פרישות** de separatione Viri ex thoro conjugali accipias, uti ex R. Chananeel mente in Addit. Talmudicis Margin. explicatur, aliis vero de Pharisaismo rectius videtur intelligenda,) verum etiam adstipulantem R. Obad. Bartenor. in Comment. qui **תפלות** haud dubie ex Rad. **טפל**, sicut & Jom. Tobh. in Joseph. observat, facta mutatione literæ ט in ת, per **חבור** **במשכב אנשום** i. e. *conjunctionem in concubitu virili* seu Veneris usum interpretatur. At vero & hisce objicient alii partim nimis coarctatam vocis **פרישות** significationem, partim sequentem mox foeminae **פרושה** seu Pharisææ in Mischna mentionem, ad quam separatio e thoro plane non quadrat, partim denique & ipsam Matrem lectionis inter ת ac פ interpositam literam, quæ quiescentem י vocis **תפלות** non **תפלות** notionem

nem subinnuat : ut omittam cæterorum Commentatorum vel silentium vel contradictionem, & similia alia. Quæ dum alii, quibus otium est ad has nugas excutiendas, examini subjicient accuratiori, nobis sufficiet, in pejorem partem de eo **שאיִן מהוֹנִין** seu quod laudabile non est, hujus vocis significatum accipiendum esse.

XIII.

Nimirum, quicquid etiam statuendum sit de voce **תפלות** & quoque modo transferatur, ex hoc dicto aut edicto potius manifestum est, adeo non probari Judæis sexus muliebris, suæ quoque gentis, studia, ut potius male sibi ex iis metuant atque hinc ea interdicta iisdem serio velint. Quemadmodum etiam hodieque ad improbandam mulierum, in lege addiscenda literisque tractandis, positam industriam a nostris Verpis illud ingeminari subinde audias; ab antiquioribus vero, velut ex universorum consensu, ita aperte recipi videas, ut non tam de interdicti veritate, quam sensu & ambitu, si quæ occurrat dubitatio, supersit inter eos disputatio; ac nominatim quidem, ad omne legis studium id pertineat, nec ne, unice propemodum in controversiam

vocetur. Ita enim Moses Kozzensis in **סמנ** Præc. Aff. XII. f.

m. 90. col. 4. l. 41. seqq. hac de re scribit : **אמרִינִי בְּסוֹטָה**

פֶּרֶק חֲנוּטָל כָּל הַמְּלַמֵּד בְּתוֹ תוֹרָה כְּאִלּוּ מְלַמְדָה תִּפְלוֹת

וְנִרְאָהָ הַדְּבָרִים דּוּוֹקָא תוֹרָה שְׂפָה עַל פִּה שְׂעַל יְדֵי כֵן

נִכְנַס בָּהּ עֲרֻמוּמִית אֲבָל תוֹרָה שֶׁנִּכְתַּב לֹא יִלְמַד אוֹתָהּ

לְכַתְּחִילָהּ וְאִם מְלַמְדָה אֵינוֹ כְּמְלַמֵּד תִּפְלוֹת : h. e. *In*

Sota cap. lib. tradimus : Quisquis filiam suam legem docet, perinde agit, ac si doceret eam Tiphloth [retinebimus hoc vocabulum, ut quisque suo sensu abundare possit,] sed videntur omnino

verba isthac precise de lege oretenus propagata, propter cujus studium in astutiam fœmina facile prolabi posset, esse accipienda :

Quodsi vero de scripta lege eadem verba accipias, sensus erit :

Si

Si res adhuc integra sit, neque illam quidem mulierem esse docendam; Si tamen quis eam docuerit, non esse illud pro Tiphloth habendum. Ex quo loco tria colliguntur: Primo communem eam perhiberi sententiam Synagogæ totius, quæ videbatur in Mischna R. Eliezeris privata fuisse, ut ex superioribus constat, opinio; quod & ulterius ac dilucidius ex Maimon. patet, apud quem, cum de eadem re eadem pæne verba legantur in Hilc. Talmud Tora c. I. §. 13, tanquam de mandato Sapientum universali (ציווי חכמים) inquit,) sermo est: Alterum est, non qualemcunque legis a Magistris notitiam intelligi, sed accuratiorem, quæque eruditionis nomine appellari queat: Denique & Mosen hunc significationem vocis תפלות in pejorem quidem partem accepisse, at definire non amplius fuisse ausum; quanquam rationem interdicti redditurus ab insipientia longius discedere & ad fraudulentia atque calliditatis notionem propius accedere ac propendere videatur; de quo ex Gemara jam pluribus dispiciemus.

§. XIV.

In hac enim, ubi ex more recepto in causas legum inquireri & si quæ oborta est controversia, ventilari solet, hæc redditur paullo ante memoratæ sententiæ asperioris ratio: Sota Bab. f. 21.

p. l. 4. fqq. אר אבהו מאי טעמא דר אליעזר דכתיב אני

חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה החכמה כאדם נכנסה

ערמות: h. e. *Quærit R. Abhhu, qua ratione subnixus*

R. Eliezer hæc statuat? (quæ de mulieribus in lege non instruendis

sed arcendis ab ea potius dixerat,) *Resp. Verbis Prov. c. VIII. 12.*

ubi scriptum extat: Ego sapientia cohabito astutia, cujus loci

sensus est: Quando sapientia in hominem ingreditur, simul eum

quoque occupare astutiam. Quibus subindicari videtur, Judæos

rationem hanc sententiamque latam Eliezeris approbantes suam-

que facientes, (quicquid etiam alii l. c. de dicti Biblici allegati in-

terpretatione ad nuditatem vel nescio quam simplicitatem detorti

sentiant,) ideo averfari foëminarum in lege eruditionem etiam
 facram, quod verentur, ne fexus ifte vel fic fatis callidus ad au-
 gendam vafritiem hac institutione magis magisque abutatur.
 Maimonid. vero in Talmud Tora c. I. §. 13. Doctorum mentem
 ita explicat : **מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד
 אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי מפני עניות
 :דעתן** i. e. Propterea arceri, a studiis mulieres, *quoniam ple-
 raque non habent sive intentionem rectam (seu ingenium potius)
 ad discendum literas aptum, sed verba legis, propter imbecilli-
 tatem mentis suae, in verba hyperbolica (idem in Comment. ad
 Misch. cit. addit **לדברי משלים**) ac parabolica convertunt aut
 dolose potius pervertunt.* Quæ non minus ac ipsa Talmudicorum
 dicta rem omnem ad diffidentiam, de doctrina a mulieribus rite
 recteque collocanda applicandaque, spectare luculenter docent,
 quove in pretio hujus fexus & animus & studendi conatus fit fatis
 superque ostendunt.

§. XV.

Immo parum nunc abest, quin, cum supra ingentem de
 magna in Judæorum gente foëminarum doctrina liberali imbuta-
 rum copia spem conceperis, ob legis studium omnibus bonorum
 operum meritis longe aatepositum, (Vid Mass. Pea c. I. th. 1. ubi
 aliis pluribus enumeratis **תלמוד תורה כנגד כלם** esse dici-
 tur) hoc jam odium in foëminarum studia tecum considerans, ul-
 lum Eruditionis in hoc populo eove sexu exemplum inventum iri
 desperes. Illud certe exploratum mihi atque indubium videtur,
 non aliud, quam hanc ipsam rationem & quasi prohibentis instar
 legis vim & asperitatem in causa fuisse, cur ex eo tempore ne
 totidem quidem, quot Thebarum portæ fuerunt, reperire mihi
 licuerit. Quæ tamen, quam paucula etiam fuerint, utrum tri-
 tum Rabbiorum Proverbium : **אם יעלה חמור בסולם**
תמצא דעת בנשים i. e. *Si ascenderit asinus per scalam, tum*
 & in-

& invenietur scientia in mulieribus, sive de erudita scientia intellectum id velint, sive quod verisimilius est, de naturali ingenii acumine, qua tamen nulla audacior esset dicta a quoquam hyperbole, convincere erroris ac temerarii asserti possint, videbimus.

XVI.

Illud interim, dum ad ipsum, quanquam tenuem & rarum admodum exemplorum recensum sequentibus Dissertationibus progredi licebit, monendum superest, cum nequidem ad sacra studia que suæ arcana mulieres admittere suas velint Judæorum Doctores, vix esse, cur magnum aut qualemcunque saltim profanæ eruditionis apparatus ab iisdem nobis promittamus. Præsertim, postquam, quam alieno sit animo tota gens Ebræorum a doctrina externa & literatura Græca Latinaque, non modo humaniori, verum etiam Philosophia addiscenda, satis superque constat, & si a Lusitanis, hodie certe, discedas, uti vix millesimus quisque inter eruditissimos cætera Judæos vel prima elementa aut sapientiæ externæ tudimenta teneat, nemini cum ipsis conversato ignotum esse potest. Quod fit magno suo suæque conversionis ac salutis impedimento & singulari, ut arbitror, divino, justoque judicio. Hinc enim evenit, ut quæ a nostris adversus ipsos latine plerunque scribuntur, (non satis laudabili consilio) hac ratione instar clausorum Librorum, ut prædictum est ab Es. XXIX. 11. 12. illis sint, quos nec evolvunt ac legunt, nec legere queunt, multominus intelligunt, aut in animum admittunt. At longo majus est hujus nationis dedecus, quippe quorum sapientiam olim toti terrarum orbî, ad invenienda disciplinarum variarum secreta, & excolenda eadem, præluxisse, non postremæ fortis Virorum Doctorum est sententia, scriptis haud proletariis comprobata. Quinimo ab ipsismet Judæis, quorum aliquis omnem sapientiam & disciplinam Paganorum לקט ופואה שהניחו להם חבם העברים

העברים *spicilegium & velut angulum in agro relictum a Ju-*
daeorum sapientibus, appellare veritus non est, stabilita.

XVII.

Nihil tamen est, cur in admirationem hæc plerorumque, imo
 pene omnium, ruditas nos rapiat; quandoquidem non sola con-
 fuetudine, sed execratione atroci antiquitus avocatos fuisse a Ma-
 gistris suis universim omnes, sententia in eam rem lata ac promul-
 gata, compertum est. Quod ut clarius pateat primum R. Akibham
 audiemus, at quantæ inter suos auctoritatis virum! qui cum alios tum
 præcipue eum inter haud futuros æternæ vitæ participes numerat

אף הקורא בספרים חיצוניים i. e. *qui libros externos legat.*

Vid. Sanhedrin c. X. th. I., ubi in Comment. R. Obad. Bartenor.
 explicationis gratia addit: כגון ספרי אריסטו היוני וחבריו

ובכלל זה הקורא בספר דברי הימים של מלכי העולם
 ובשירים של עגבים ודברי חשק שאין בהם חכמה

ולא תועלת אלא אכזר זמבלנד i. e. *Exempli gratia Libr.*

*Aristotelis Graeci, (Philosophi) & sectatorum ejus: Eodemque
 censu veniunt, qui legunt Libros Historicos seu Annales Regum
 Idololatricorum (non Judæorum omnium,) Cantica item amato-*
ria, aut res similes futiles, in quibus nihil sapientie est aut utili-
tatis, temporis autem jactura plurimum. Quibus præmissis & ipsam

maledictionis formulam, tribus vicibus, nempe in Gem. Babyl.
 Menachoth f. 64. b. l. 18. seq. Babha Kamma fol. 82. b. & Sota
 fol. 69. b. med. sæpius inculcatam contemplabimur; quæ ארור

שיגדל חזיר וארור שילמד בנו חכמה יונית: h. e. *Maledi-*
dictus sit (ex omnium sententia) qui saginat & nutrit porcum: ma-

ledictus item, qui filium suum docet sapientiam Grecanicam, pro-
 nunciatur. Quamvis enim Auctores Margin. Addit. (Tosephoth)

ad l. c. Menach. decretum hoc Hasmonæorum, & quidem nomi-
 natim Hyrcani ac Aristobuli tempore, quibus belligerantibus,

mira

mira occasione, si vera est fabula, id primo omnium dicitur factum, atque a prima statuti hujus origine exempla plane contraria reperiri haud pauca non inficientur; tamen iidem etiam edictum illud, circa excidium templi secundi, **בפולמוס של טיטוס** *in bello Titi Vespasiani*, iteratum fuisse docent, & ex quorundam opinione primum istud decretum promulgatum quidem, at non aequè ab omnibus receptum; ex aliorum vero sententia non tantam detestationem fuisse adjectam, postmodum vero **לבסוף לגמרי גזרו ואסרו** h. e. *absolute prohibita* (studia profana) fuisse per decretum, videntur asseverare.

XVIII.

Immo vero & rationem statuto Magistrorum citra limitationem adjecit prodiditque, non obscure, sed aperte & de re quasi extra dubitationem posita differens, acutissimus Maimonid. in Hilc.

^{//} **עבדים** c. II. §. 2. & 3. Postquam enim de ipsa lege, Judæos a profanorum Scriptorum lectione prohibente, scripserat: **ספרים**

רבים חברו עבדים בעבודתה היאך עיקר עבודתה

ומה מעשיה ומשפטיה צונו הקבה ^{//} **שלא לקרות באוחז** h. e. *Multos* **כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה:**

quidem Libros conscripserunt Idololotra de cultu suo: quanam, puta, sint ejus fundamenta, qui ritus item ac ceremonia; sed praecepit nobis Deus O. M. ut non legamus in illis libris absolute, neque speculemur ejusmodi res, aut ad quicquam eo pertinentium animum advertamus; paullo post, causam redditurus dictorum,

inter alia pergit; **מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו**

ולא נסיח דעתנו לכך ונחשב ונמשך אחר היריהורי הלב מבני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולין

להשיג האמת על כוריו וכו *Quaecunque enim res fundamentum fidei nostra qualitercunque labefactare potest, ab ea incurs-*

D

que

que in animum demittenda avocamur & pramoniti sumus, ne mentem eo abripi patiamur, & illam meditando ad pravas cordis cogitationes ac desideria denique deflectamus: eo quod imperfecta admodum est mens humana, neque omnes rerum notiones ac naturas ex re & vero clare assequi potest. Et quanquam non desunt exempla, vel ipsius Abenesræ, Abarbanelis atque aliorum præstantissimorum in isthac gente Virorum, qui haud dubie a Mauris, Aristotelis summis admiratoribus, exstimulati in Philosophia Græcanica sese exercuerunt: sive limitatione, qua ad annum xxv. ætatis, (ut est in Schalschel. hakkabb. f. 60. a. l. 20. sqq.) aliquando Hispani hæc coarctarunt, quod tamen decretum particulare fuit: sive necessitate compulsi: sive aliis de causis, quas ignorare mæfateor; Non tamen his, quam legibus potius innitemur: præsertim, cum & ipsi Hispani testentur, Sapientes suos, quidquid sit de conatibus quorundam privatis & extraordinariis, a Librorum extraneorum lectione quosque serio dehortari? uti verbis R. Meir Aldabi, Toletani, in Schebhile Emuna sect. 8. id comprobatum dedit Buxtorff. ad Cofri P. I. f. 63. atque ipsa experientia ignorantiarum rerum & disciplinarum, omnibus prope Judæis communis, ut supra notavimus, id ipsum luculentius confirmet.

XIX.

Quomodocunque autem Judæi Doctorum suorum decreta cum Exemplis contrariis æstimatissimorum Rabbiorum conciliaverint; illud certe nobis hoc loco collectu perfacile erit, quia difficiles adeo in indulgendis profanarum literarum studiis sese præbent Magistri, ubi de Viris res agitur, multominus spei admittendarum, in hæc extranea inspicienda, fœminarum, aut unquam admissarum, nobis relictum fore, eamque, quæ in Jeruschalmi Sota f. 14. col. 3. l. 13. sqq. legitur, sive indulgentiam, sive præceptionem, a R. Abhhu tanquam a R. Jochanan acceptam & collegis traditam, qua מותר לאדם ללמד את בתו יונית לפני שהוא תכשׁוּ לָהּ
h. e. licitum esse homini cuilibet, filiam suam in Græcis instituere,
quis

quia id ipsi ornamentum est, dicitur: hanc inquam concessio-
nem, a privato profectam, inter privatas quoq; & a tota gente nun-
quam rati habitas, esse reponendam. In primis eo, quod jam in Ba-
byl. Gem. l. c. §. XI. unius R. Afai de studiis muliebribus sententia
generalis legitur improbata, & ipse denique R. Abhhu l. c. Talmu-
dico in auctoritate a R. Johanne derivanda valde se torquet: ut
omittam novissime omnium integrum Talmud Hierosolym. ea
inter Judæos haud quaquam pollere existimatione, ut ei soli fi-
dem & obsequium addixerint. Quibus ita comparatis elucēscit
omnino Judæorum fœminas, cum a sacrae tum etiam profanae litera-
turae studiis, manere ex Magistrorum suorum sententia exclusas,
& si quæ nihilominus præsto sint documenta contraria, ea rectius
inter extraordinaria esse numeranda, ipsamque eruditionem earum
qualemcunque furtivam magis, quam Doctoribus probatam, dici
posse. Quæ tamen omnia, utrum æquitati congruant, ipsi videant.

XX

Alia profecto fuit, & longe diversa Apostolo Paulo, & Ecclesiæ
Christianorum primæ, mens ac sententia. Nam licet constanter in ea
publice in sacris cœtibus silentium fœminino sexui fuerit impo-
situm; tantum tamen abfuit, ut, sive ex contemptu, sicuti Judæi solent,
quotidie Deo, quod non creati sint fœminæ, gratias agentes, sive
diffidentia, (non enim plane nullam fuisse ex I. Tim. II. 11. & 12. patet,)
plus justo majori sacrarum literarum intimiorem cognitionem &
notitiam cum illis communicare noluerint, ut potius *ἐν μαθεῖν
ἐθέλωσιν*, *ἐν οἴκῳ τὰς ἰδίους ἀνδρας ἐπερωτᾶν*, seu, uti verba sonant
I. Tim. II, 11. *ἐν ἡσυχίᾳ μαθησάμεν ἐν πάσῃ ὑποταγῇ* jubeantur, *ἐν
ἐκκλησίᾳ δὲ λαλεῖν ἀνεχρὸν* judicetur, I. Cor. XIV. 34. sqq. Quibus
sane verbis maritis simul officium, mulieres, cognitionis uberio-
ris Verbi Divini cupidas, instituendi, & intra privatos parietes do-
ctrina sacra largius imbuendi injungitur. Amplius, cum seniores
fœminæ Tit. II. 3. ut *καλοδιδασκαλοὶ* sint, junioresve dictis factis-
que probe instituunt, serio admonentur, non modo potestatem
aliunde

aliunde sacram eruditionem hauriendi & in animum admittendi, iisdem concedi intelligitur, sed & propagandi ad alios, ejusdem potissimum sexus, facultas datur. Quæ omnia usu quoque frequenti ac continuo diutissime Ecclesia Christi antiquitas ita comprobavit luculenter, ut præter Diaconissas, (loquimur ex sententia vulgari) quas ancillas in Ep. ad Traj. appellavit *Plinius*, presbyterissas etiam consecratas & dicatas sacro cultui, quarum ætas annis 60. circumscripta est 1. Tim. V., habuerint aluerintque. Quibus ad evitandam omnem suspicionis malæ speciem, tum ad alia munia, tum etiam ad instituendas in Christianismo fœminas, verbumque Christi in gynæcea per easdem introducendum absque reprehensione, [ut ex Conc. Carthag. IV. can. XII. & Clem. Alex. L. III. Strom. p. 448. colligitur,] uti possent: qua de re in Comment de Presbyterissis V. E. §. inpr. 49. B. Matth. Zimmermannus videri potest. Quoniam autem præter hoc docendi officium, quod sacram utique eruditionem requirebat, & negari per omnia vix potest, distinctæ fuerint a Diaconissis Presbyterissæ, an vero plura, alterumq; officii tantum, alterum ætatis, sed personarum prorsus earundem fuerint nomina, inter Eruditos disceptatur, (unde ex vulgari sententia nos paullo ante loqui dixeramus, contrarium vero ex Epiphaniæ Hæres. XXIX. a B. Gundlingio ad Conc. Laod. Can. XI. demonstratum videre licet,) nobis molliorem hætenus erga fœminas erudiendas mitioremq; Christianismi primi quam Judaismi mentem hinc intellexisse sufficiat. Reliqua aliis relinquentes evolvenda ad ipsa Exempla Eruditarum fœminarum, per pauca quidem, satis tamen, ut puto, illustrata, e Gente Judæa recensenda, pedem promovebimus.

XXI.

Ea vero, cum justam tractationem exigant, angustiis hæc terminis consulto nobis positis veremur includere; sed seqq. Deo volente, Dissertationibus servamus consideranda, ac summo Numini pro viribus, ad hæc generalia exponenda, concessis gratias humillimas agentes, ut & reliquis conatibus clementissime adspiret, religiose supplicamus.

Coll. Miss. H. 139, 4